

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՀԵԹԱՆՈՍԱՑ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹԵՐՈՐԻ

Սօղոս կեցած մեծ նոճիկ շուգին՝ Բարձր-
Նարառի քրոջ Մարիամի գուռնէն քանի մը
քայլ անդին, չէր համարձակեր բախելու
գուռը, որովհետեւ գիտէր թէ իր ներկա-
յութիւնը սարսափով միայն կրնար լեցնել
տնեցիները, Փոշնթաթաւ եւ պառաւտի ոտն-
տալներով, ժամերէ ի վեր կը կենար ծառին
ներքեւ, աչքը սեւեռ իրեն այնքան ծանօթ
գրան:

Դամասկոսէն Երուսաղէմ իր ճամբոր-
դութիւնը եղած էր տաճանիկ: Ծանօթնե-
րուն չհանդիպելու համար քալած էր հասա-
րակաց ուղիէն դուրս եւ գիշերած բացօղ-
եայ, երբեմն աւերակներու եւ երբեմն պար-
տէզներու մէջ: Ձէին պակասած բարի մար-
դիկ իրեն տալու հաց եւ ջուր: Այժմ վարա-
նա՝ կեցած հարուստ այրի Մարիամի գը-
րան մօտիկը, կարօտն ու վախը ունէր անց-
եալէն քաղցրացած ծանօթ դէմքերու:

Ապաստմը երկար չտեւեց, Սօղոս հե-
ռուէն տեսած էր Բարձրաբայրը որ կը մօտե-
նար: Այս վերջինը չէր նշմարած նոճիկին
ներքեւ կեցող ստուերը, երբ լսեց շատ մօ-
տէն ձայն մը՝ որ իր անունը կոտար: Շուր-
ջը նայեցաւ եւ տեսաւ մութացկանի կերպա-
րանքով մէկը որ գուռնէն քանի մը քայլ հե-
ռու, ծառին կոթնած իրեն կը նայէր: Բար-
ձրաբայրը մօտեցաւ եւ կարծեցեակ մութիկին
երկարեց արծաթի կտոր մը, իրրեւ սղոր-
մութիւն: Անոնց աչքերը իրարու հանդիպե-
ցան, երկինքներու երկունքով: Բարձրաբայր
ճանչցած էր Սօղոսը եւ բազուկները բացած
իւր գիրկը կ'առնէր զայն, արցունքէն հեղ-
ժամղճուկ կրկնելով անդադար. «Յղբայր իմ
Սօղոս, սիրելի եղբայր իմ Սօղոս»:

Եկուարը ամօթապարտ բայց երջանիկ,
դրած իր դուռը Բարձրաբայրի կուրծքին՝
կ'արտասուէր անխօս: Երբ ինքզինքը դառաւ,
նկուռ ու սոսթաքած, նման մարդու մը օ-
րուն մէկ ոտքը ներս է անդունդէն եւ թե-
ւորով ճիշդ կ'ընէ պլլուելու դառնթափի շր-
թունքին բռնած թուփերուն, յարից, առանց
նայիլ կարենալու իր բարեկամին. «Միթէ
Սօղոս արժանի է քու եղբայրդ կոչուելու,
իւր բրած չարիքներէն յետոյ»:

— Դուք բնաւ չեա՞ դադրած իմ եղբայ-
րը՝ Ելլալէ, սիրելի Սօղոս:

— Նոյնիսկ երբ կը հալածէի ձեզի բո-
լորդ:

— Նոյնիսկ այն առեւն, որովհետեւ կ'ըզ-
գայինք թէ գուն օր մը ձեզի պիտի դառնա:
Քու անկեղծ հօգիւ չէր կրնար փակ մնալ
մեծ ճշմարտութեան:

— Տէրը աւելի հզօր եղաւ եւ նուաճեց
զիս, յարեց Սօղոսը արտամխառն օւրախու-
թեամբ:

— Լուր ունի՞ք քեզի պատահածէն, սի-
րելիդ իմ Սօղոս. օրհնեալ Ելլայ Տիրոջ կամ-
քը որ զիսէ իմաստութեամբ ընտրել իր
պատգամաւորները: Գիտեմ թէ շատ առաւ-
պեցաւ, ծառայն արշալոյսին կարենալ հաս-
նելու համար, պէտք է գիշերէն քալել: Ծըշ-
մարտութիւններն ալ իրենց պիտի ունենն,
յաճախ արհեսով վճարուելու համար:

— Ա՛հ, սիրելիդ իմ Բարձրաբայր, Տէրը
ինձի եկաւ հասաղի փոթորիկի մը պէս եւ
բռնած մագբէս վեր բարձրացնէ զիս ի-
րեն, ինչպէս արծիւը կը բարձրացնէ զառ-
նուկը, կամ ձկնորսը կ'որոսայ ձուկը իր ուռ-
կանով:

— Մենք բոլորս ձուկեր ենք որսացուելու սահմանում այն մեծ ուռկանին մէջ, որ յաւիտեաններու սկիզբէն բացուած է մեզի անտես ձեռքերէ :

— Ուրախ եմ սակայն պարտութեան համար, յարեց Սօդոս, գիտեմ թէ այժմու լքումը եւ միջնակութիւնս, սկիզբն է դալիք ուրախութեան ու փառքին : Բարձրութիւնները տեսնել կարենալու համար, վարէն պէտք է նայիլ անոնց : Պարտուելէն վերջ միայն կարելի է խնդու փոթորիկին, եւ նայիլ դիւրեւան մէջ քաջամտող լեռան, ինչպէս լսել Հողին ցաւապին աղաղակը : Պարտութիւնը միայն կրնայ փորել մեր մէջ դեղձմանը բոլոր այն բաներուն, որոնք թաղուելու են սահմանում : Սակայն ո՞վ պիտի մաքրէ ձեռքերս անմեղներու արիւնով ներկուած եւ լուայ խղճիս վարչաժողով մեղքի բիծերէն :

— Տէրը քեզի եկաւ, դուն իրեն երթալէ ստաջ, ընտրելու քեզ իրբեւ մաքուր անթը իր գործին : Սեւ ամպերն անպաժ ծաղիկներու կը փոխուին, երբ համարուին լոյսէն :

Յետոյ գուրգուրանքով զրկեց իր բարեկամը եւ ներս տարաւ զայն :

Երբ Սօդոս յուսացուած եւ զգեստաւորուած, մտածկոտ բայց հիասթափ էր նայէր Բար-Նարասը, այս վերջինը իր կարգին կը մտածէր թէ ի՞նչ պէտք էր ընել իր բարեկամին համար, որուն անունը սրտափոփով կը յիշուէր տակաւին հաւատացեալներէն, հակառակ իր դարձի մասին տարածայնուած յուրերուն :

Երեսուղէմը հազար յուշերով կ'արթննար Սօդոսին ներսը, ինչպէս Ծովափին կեցող մարդը կը լսէ աղաղակը ալիքներուն : Գամաղել, բարեկամներ, զուհեր, բոլորը շրջուած պատկերներով իրեն կը նայէին : Անցեալը շատ մօտ էր իրեն, բայց կարելի չէր ետ երթալ, ինչպէս զայն մոռնալ : Տառապանքէն վերջ այս ընկերումը քաղցր էր եւ ամոքիչ :

Բար-Նարասը կը նայէր Սօդոսին ու չէր հաւատար աչքերուն : Որքա՞ն փոխուած էր ան, նման հողէն բխած վշտահար երազին :

Հուրքով լեցուած երբեմնի իր բիրբըր, հորի մը չափ խորունկ կը բացուէին իր տգոյն գէմքին : Դիւրին չէր եղած իրեն համարաբար երկինքներուն, որ հողին կը թափէ շատ անպաժ մեր սիրտերու սակին, արիւնի ողջակէզի մը մէջ :

Սօդոս մեծ փափաք ունէր հանդիպելու Պետրոսին՝ որուն անունը Հէքեաթի թելով կը հնչէր ամենուրեք, Բար-Նարասը յայտնեց թէ առաքեալները գիտէին արդէն իր մասին, եւ բոլորին մտածումը այն էր որ Սօդոս ժամանակուան մը համար ծածկուած մնար աչքերէ : Սակայն Սօդոսին համար անգործութիւնը հաւատար էր մահուան : Աստուած ի՞նչ էր իրեն եւ բացած իր հողին նոր տեսիլքներու եւ կրակած իր շրթները, խօսելու համար մեծ պտագամը աշխարհին :

Յաջորդ օրը Բար-Նարաս Պետրոսին տարաւ Սօդոսը : Այս վերջինը ճանչցաւ մանկաղէմ եւ ուժեղ կազմուածքով Գալիլացի ձկնորս, զոր տեսած էր տարիներ առաջ : Ձիւնը նստեր էր անոր մազերուն եւ ցաւի ակօսներ՝ իր ճակատին ու երեսներուն : Սակայն աչքերը տաք էին խորանի մը պէս, որ Աստուծոյ շունչը կը սաւառնէր :

— Ինչո՞ւ եմ լսելու Տիրոջ մասին, որուն անվերջ ծառան եղար իր կենդանութեանը :

— Ի՞նչ հրաշալի են գործերդ, ով Տէր, բացաղանչեց Պետրոսը, օրհնեալ ըլլայ կամքդ, որ անպաժ մը եւս հանդիսատես կ'ընես մեզի այս նոր հրաշքին, վերածելով Սօդոսը Պօղոսի : Յետոյ մօտեցաւ եւ ողջադուրեց զայն : Լսած ենք դարձիդ մասին եւ մեր սիրտը լեցուն է ուրախութեամբ : Այժմ դուն սիրելի եղբայր մըն ես մեզի համար, մէկը որ կրցած է տեսնել Տէրը երես երեսի, Դուն, շարունակեց Պետրոսը, վկան պիտի ըլլաս Յարուցեալին, բերանը որ նախատես, այժմ լեցուն պիտի ըլլայ օրհնութեամբ, ձեռքը որ հարուածեց, պալատանը պիտի ըլլայ իր բացած վէրքերուն : Ենորհրդ զոր ստացար, աւելի է մեղքեդ :

Բար-Նարասը անկիւնը կեցած կուլար հրճուանքին : Քաղցր ճնշում մը կ'իջնէր պտտերէն ու առաստաղէն, զրեթէ տեսանելի

Թանճրութիւնով մը: Իրենց այնպէս կուգար թէ բոլոր զացող օրերը ծառայագին հոգեւարժով կը զոցէին իրենց աչքերը:

Յամրոգ օր Պօղոս ուղեց Հանդիպել նոյնպէս Տիրոջ սիրելի աշակերտ Յովհաննէսին: Երբ ներս մտան շորքած պարտէզի մը վրայ բացուող խորխուլ գոռնէն, բուկին մէջ զիրենք գիմաւորեց աճողն, սուկայն թափանցիկ եւ անուշ նայուածքով երիտասարդ մը, որուն խորխուրէն վեր ընտուած զլուխը կը պսակուէր շագանակագոյն դանդուր մազերէն: Հազած էր ճերմակ վերարկու մը, կարծես նմանիլ ուղեւուն համար Անոր՝ զոր սիրած էր այնքան: Սօղոս եւ Յովհաննէս իրարու նայեցան անծանօթ ծանօթներու պէս: Շուտով իրենց եկաւ միանալու տարեց եղբայրը Յակոբոս, որ ունէր նուրբ չիթ եւ մոխրագոյն մազեր: Երկու եղբայրները առանց երկուորեակներ ըլլալու, շատ նման էին իրարու: Պօղոսը տակաւին յիտած, ըսին երկուքը միարեւան, «Մենք կ'սպասէինք ձեզի, լսած ենք Բար-Նարառէն թու դարձիկ մասին եւ ուրախ ենք որ մեզի հետ ես այլեւս»:

— Եկած եմ լսելու մեր Տիրոջ սիրելի աշակերտներէն բաներ՝ որոնք ինծի բաժին չեղան իր կենդանութեանը:

Երկու եղբայրները իրարու նայեցան, տեսնո աչքերուն մէջ մեղծ խաղձ մը կար, անցեալի յուշերէն մշտնաւոր Յովհաննէս, կարճ ապաստմէ մը վերջ, ըսաւ. «Բաւական կարող եմ վերբերելու զինքը, որ գեղեցիկ տեսիլ մըն էր, երկինքէն երկիր իջած: Օրհնեալ ըլլայ իր անունը, Անիկա Աստուծոյ խօսքն էր, մարմնով աղիտար իջած, որպէսզի մարդիկ կարենային ըսել իր մայր եւ անունը իր գէճը, երկնքի լոյսերով ողջուան: Կենալը իրձէն կը բխէր յորդ եւ մաքուր գետի մը պէս, եւ այդ բխումը կենանքէ մարդերու: Անիկա մեզի հետ եղաւ ամիսներով, ասորիներով, Գալիլէոյ լճերէն, Նազարէթի բարձունքներուն՝ եւ Երուսաղէմի մէջ, բաշխելով երկինքը տառապօքն մարդաց: Իր ներկայութեանը խաւարը լոյսի, արամութիւնը եւ անյուսութիւնը երանութեան կը փոխուէին»:

— Անոր մայրն մէջ ցաւահոսութեան շունչը կը թրթուր, կը խօսէր մարդու մը մեծն որ կարենաւ պատգամ մը կը բերէր մեծ թաղաւորէ մը: Ունկնդիրները կը նայէին իրեն հիացումով մը, բայց մասնաւոր երկիւղով, որովհետեւ իր խորունկ աչքերով, որոնք լոյսի անյատակ երկինքներ էին, Ան կը մերկացնէր մարդոց հոգին սուտի եւ կեղծիքի լաթերէն: Իր մայրն օրօրին մէջ մանուկներն անգամ կը ժպտէին իրենց մօրը գրկին, ծները նոր յոյսերով կը ծաղկէին, կինները պողպէր ծառերու նման կը բերդէին: Իր խօսքերը քաղցր էին, աքաղաղութեան պարտէզէն բերուած խնձորներու պէս: Զինքը լսելէ վերջ մարդոց միջեւ եղած տարբերութիւնները կը ջնջուէին կարծես:

— Խորհրդաւոր գիշերտան մը մէջ, երկնքին գոռները բացուեցան, նման Սուրբ Բանը, կենալը, որ մանկան մը մարմինը ստաւ եւ ճնայաւ կոյսի մը կուրծքին: Թաղաւոր մանուկը խնձորաւեցաւ եւ նստաւ մարդոց բնանաւորւած սիրտերու եւ ծարաւ հոգիներու զաւուն վրայ: Այնք իշխանութեան դաւազանը հօրենքէն, եւ յանձնեց զայն խոնարհ հովիւներուն, Առաւ նոյնպէս ի մատուցութիւնը Հաւովի եւ տուաւ ձկնորսներուն:

Յովհաննէս ապա խօսեցաւ, Տիրոջ Խաչելութեան եւ Յարութեան մասին, նախաւոր սեւեռած դիմացի պատին: Որքան կը խօսէր, իր գէճը այնքան կը լուսաւորուէր, եւ արցունքները լոյսի կտորներու վերածուած կը շողային իր աչքերուն խորք: «Անիկա մարմնով մեզի հետ չէ այլեւս, մարդիկ իր երիտասարդութեանը հետ ապանեցին նաեւ մերձէ: Առաքեալին մայրը զուգարդ եւ յուզուած քան մը կը կաթէր իր մէջէն»:

Պօղոս իմացաւ Բար-Նարառէն, թէ շուտով Օտարականին մայրը Երուսաղէմ պիտի գար: Ան հիւրը պիտի ըլլար Բեթանիոյ Դաւարոսի քոյրերուն: Բանի մը օրեր վերջ Պօղոսն ու իր քաբեկամը Բեթանիա գացին, Զիթենեաց լեռան ուղիին հասած թղուար գիւղ մը: Երբ ներս մտան ճերմակ քուսած

տունէն, որ առանձինն կը կենար գելդին ծայրը, բախին մէջ տեսան երեք կիներ, լայնանիստ միթննի մը ներքեւ նստած: Անոնք ոտքի ելան եւ հրաւիրեցին Բար-Նարսան ու իրեն ընկերացողը: Պօղոս ճանչցաւ Ս. Կոյսը, որ տեւեր Հագած կը դատուէր միւս երկուքէն, փորագրուած նկարի մը պէս անշարժ եւ խորհրդաւոր: Եկուորները յազուաժող նայեցան այդ նուրբ եւ անմարմին էակին, որուն տագոյն եւ յանկուցիլ դէմքը քողէն դուրս բացուող, անաշխարհային բռն մը ունէր, ամպերէն ծնած կարծես: Եթէ չբաշխուէր, Պօղոսը պիտի ուզէր ծուկի դալ եւ համբուրել անոր ձեռքերը, բայց կը վախճար իր իրեն հպելով կը մարմնաւորէր զայն: Անիկա աղջնակի մը կերպարանքն ունէր եւ թաղուէի մը վեհութիւնը:

— Ես ահայ քու գաւակդ, ակամայ մրմնջեցին Պօղոսի շրթները: Ս. Կոյսը իրեն նայեցաւ ժպտով, այդ նայուածքը կրակէ ջուրին պէս հոնեցաւ եկողներու հոգիէն ներս: Անոնք տեսան որ այդ տագոյն դէմքը քողցորդէն զոցուեցաւ եւ բացուեցաւ, ասորէն դուրս շողացող մարգարիտին պէս: Անիկա նման էր փղոսկրէ տաճարի մը, շինուած ցաւով: Տառապանքը կրկնապէս համբուրելի է, երբ իր պատանքը լուսաւոր վառլամակի կը փոխուի:

Պօղոս պատանք իր տեսիլքը: Ս. Կոյսը կարծես թէ չէր լսեր, ան ուրիշ աշխարհ մը փոխադրուած կը թուէր ըլլալ: Անոր նախուածքին վրայ երազ մը կար, նման գէշեր չունեցող վերջալոյսին: Պօղոս դադարած էր խօսելէ, կը նայէր Մարիամի կիսողէմքին, եւ իրեն կը թուէր թէ իր բոլոր սիրելիներուն, իր մօրը, իր քրոջ, դիմատուներները զրոշմուած էին հոն: Անիկա ձեւն ու կերպարանքն էր մաքուր եւ աստուածային աշուղջին, որուն ցոլքը առկախ կը մնայ հոգիներուն վրայ, երկինքէն վար յաւերժական խորհուրդով ժողուր:

— Գիտնա՛լ կ'ուզէ իմ եւ գաւակի մասին, ըսաւ ձեզմօրէն: Պօղոս զգաց որ անոր ձայնին մէջ արցունք կար: Վա՛նս կութնէս ի վեր կը հաւատայի Աստուծոյ եւ Անոր մարդոց նկատմամբ ունեցած սիրտին:

Սիրտս միշտ լեցուն էր ուրախութեամբ, կ'ապրէի ու կը շնչէի Տիրոջ մտածումով միայն: Կը տեսնէի Աստուծոյ ասուերը լուսնի լոյսին մէջ, լեռներու շուքին եւ ակնանկիտ ջուրերուն խորը: Յաճախ ուրախութեան կուլայի, որովհետեւ հոգիս զետի մը պէս կը յորդէր գալիք գարուններու մտածումով: Գարերը, ծառերն ու աստղերը, օսկեղանն կը թուէին ըլլալ, արովհետեւ Տէրը անոնց մէջէն կը ժպտէր:

— Օր մը երբ նորէն ձեռն տունին տանիքը բարձրացած աղօթել կ'ուզէի, նշմարեցի որ երկինքը Հասած սալորի գոյն ունէր, իսկ խոշոր ոսկի լուսին մը իր գեղին շողերը կը թորէր ծառերու եւ տանիքներու վրայ: Մեղմ հով մը կը փչէր լեռներէն, վարդի եւ յասմիկի բոյրերով: Անուշ դողով մը կը յորդէր ամբողջ էութիւնս, կ'զգայի թէ ուրիշ աշխարհի մը մէջ եմ: Յետոյ առջիւս կանգնած տեսայ Հրեշտակ մը, լոյսերով ողողուն: Խոր լուսութեան մէջ չարժեքան աւոր շրթները եւ լսեցի ձայն մը որ կ'ըսէր. «Ողջոյն շնորհալի կոյսին, Աստուած քեզի հետ է եւ դուք ամէնէն օրհնեալ եւ մեծարելի էակը պիտի ըլլաւ բոլոր արարածներուն»: Ես անդամալուծուած էի վայելս եւ չէի կրնար ըմբռնել նշանակութիւնը ըստածնութեան: Յետոյ շարունակեց Հրեշտակը դողալով ժպտով մը. «Մի՛ երկնչիր Մարիամ, պիտի յղանաս եւ ծնիս գաւակ մը որ մեծ պիտի ըլլայ եւ պիտի կոչուի Որդի Բարձրութեան: Իրեն պիտի արուի իր նախահօր Դաւթի աթոռը եւ իր թագաւորութիւնը վերջ պիտի չունենայ»: Կը մնայի անխօս, ինծի կը թուէր թէ կ'երազէի: Սակայն ամէն ինչ իրական էր շուրջս, դիւրը, լեռները, ծառերը, որոնք նարնջի գոյնով կը ծփայտին աշտերուն դէմ: Բայց ինչպէ՞ս կրնամ ես յառաջ, ըսի ակամայ, երբ դեռ չեմ ամուսնացած: Հրեշտակը ժպտեցաւ եւ իր ժպտը նման էր բոցէ ժանեակի մը՝ ալիք ալիք շարժուող իր շրթներէն. «Մ. Հոգին քեզի պիտի գայ եւ Գերագոյնին զօրութիւնը պիտի շողայ շուրջը. Ան որ պիտի ծնիս սուրբ է եւ Աստուծոյ Որդի պիտի կոչուի»:

— Փարատած էր մշուը, Մեհաբայի ծը-

ննդեան երդը կը բարձրանար յիշողութեան մէջէն, մետաքէ թելի մը պէս զողտոր ու աներկրային, Բայց եւ իշխանուէի չէի, այլ պարզ աղջնակ մը: Նայեցայ Հրեշտակին, տիկիւս ձեռքերը ծալած երկիւղածօրէն կը խոնարհէր, կարծես թագուհիի մը առջեւ: Յետոյ արցունքներու մէջէն շրթներս մըմնջեցին: Օրհնեալ ըլլալ Տիրոջ կամքը:

— Պատմեցի այս տեսիլքը ծնողացս, որոնք խորհրդաւոր կերպով իբարտու նայեցան եւ ժպտեցան: Մարիամին ծայրը կը շնչէր ֆաղցր, երբ կը յիշէր անցեալը, իսկ իր կապոյտ աչքերը լեցուն էին արտակարգ ճառագայթներով: Այդ աչքերը իր մարմնի խորհուրդին վրայ անտես ձեռքերէ վառուած կանթեղներու պէս էին, որոնց խորք երկինքներու սկզբնախիթը կը թրթուրէ:

Պօղոս կը նայէր Ս. Կոյսին սիրով եւ աւանածանքով, կիներ որ իր կուրծքին վրայ դիեցուցած էր Աստուած մանուկը եւ մեծցուցած զայն: Իրեն տանգէս կը թուէր թէ ինքն ալ տեսիլքի մէջ էր, յետոյ անդիմադրելի շարժումով մը առաւ Կոյսին ձեռքը եւ համբուրեց:

Մարիամ պատմեց նոյնպէս իր Նազարէթիւն Բնթղենէ մամորողութիւնը: Դողդալաւոր ծայրով խօսեցաւ իր միակ դակի ծընդեան, Հովինքերու ու մողերու երեւման մասին, առաջնորդուած երկնքի նորածնադասողէն, որ բարխումն սրտի մը պէս կը շողար երկնակամարին վրայ: ՎՄողերը իրենց նուէրները տալէ յետոյ երբ կը մեկնէին, դարձան ինծի եւ ըսին խորհրդաւոր ծայրով: ՎՄրա անօրբան մանուկը ամբողջ աշխարհը ունի իրեն իբրեւ օրօրաց: Ան մարմնացած սէրն է, աշխարհը տաքցնող ուղին, որ այս խաղաղ գիշերով կը բանայ երկնքին սիրտը ու մարդուն արդանդը: Անիկա ունի օդակը պիտի ըլլայ երկնքի ու երկրի, մարդուն եւ Աստուծոյ միջեւ խղճուած շղթային:

— Երբ Նազարէթ վերադարձանք, գաւազն արդէն անուշիկ մանչ մըն էր: Անոր աչքերը խորունկ էին ու կապոյտ, գարնան

արեւին մէջ թեւ բացող մանիշակի նման: Խարտեալ էին իր մազերը, որոնք ոսկիէ եւ բաղի մը պէս իրենց ոստայնը կը հիւսէին անոր զլխուն շուրջ: Անիկա սիրոյ առաջին վանկին պէս կ'իշխար բոլոր իրեն նայողներու Հողիին խորք, Հոն շինելու համար ադամանդէ գերթումը երկինքներուն: Երբ կ'անցնէր Նազարէթի փողոցներէն, երջանիկ իր հողիի միակութեամբը, լոյսի մեծ աւելի մը պէս, կը տպաւորէր բոլորը:

Պօղոս յետոյ հարցուց Ս. Կոյսին, թէ Յիսուս իր մակութեանը կը դիտակցէ՞ր ինքզինքին:

— Այդպէս կը կարծեմ: Ան խորհրդաւոր էր միշտ, սակայն խաղաղ ու քաղցր, Հնազանդ էր մեղի եւ սիրելի իր ընկերներուն, սակայն միշտ արտակարգ եւ տարբեր: Մենք Թրեն չէինք խօսիւր իր Հրաշալի ծննդեան եւ առաքելութեան մասին, լուռ հասկացողութիւն մը կար մեր միջեւ: Յովաննէսէն մկրտուելէն եւ անապատ մեկնելէն յետոյ միայն զգացի թէ Ան այլեւս ինծի պիտի չը վերադառնար, թէ կեանքի լոյսը որ իր մանուկութենէն ի վեր իմ շուրջս ու մէջս էր, միայն ինծի պիտի չպատկանէր, այլ բովանդակ մարդութեանը:

— Իր ճարտարութիւններու աստեղ տեղ իրեն կը հետեւէի յաճախ, առանց իր դիտութեան: Երբ բաղմութեան մէջ նշմառէր դէս, կ'զգայի թէ իր գէմքը կը Խալէր: Իր վերջին օրերուն, երբ կարմիր ծաղիկներ դեռ նոր էին բացուել Նազարէթի սարերուն՝ եւ Սարօնի դաշտին մէջ, Օտարականը ըսաւ իր աշակերտներուն որ իրեն ընկերանան դէպի Երուսաղէմ, վկանք ըլլալու Պատեզի մարթուող Պատին: Ես իրենց հետն էի վերջին տալէ համարողութեանը: Անկէ անդին մի Հարցնէք, անկէ անդին ամէն մարդ դիտէ՞, եւ իր աչքերը լեցուցեցան արցունքով: Յետոյ յարեց. «Ան իմ գաւազն աւելի իմ փառքն էր, որ իր մահով եւ Յարութեամբ յաղթեց աշխարհի շարին: Ես մայրն եմ այդ մեծ յաղթականին»: